

МРНТИ 11.25.07

<https://doi.org/10.63051/kos.2024.4.177>

¹Биримкулова Г.У. *²Тубышева А.А. ³Абжаппарова Б.Ж.
^{1,2,3} Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
E-mail: ¹bgulnara77@mail.ru, ²aizat.tubysheva@mail.ru, ³hadisha_1960@mail.ru)

ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ ҚЫТАЙ ХАЛЫҚ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ДИПЛОМАТИЯСЫ МЕН СТРАТЕГИЯЛЫҚ ӘРІШТЕСТІГІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа. Қытай Халық Республикасының (әрі қарай – ҚХР) заманауи дипломатиясы дәстүрлі және заманауи әдістер мен қызметтерден құрылған. Тұрақты экономикалық, саяси және мәдени байланыстарды құруға бағытталған Орталық Азиядағы (әрі қарай – ОА) Қытай дипломатиясы аймақтың дамуына ғана емес, сонымен қатар ҚХР-дың өзінің стратегиялық мүдделерін қанағаттандыруға ықпал етеді. Орталық Азия аймағы, соның ішінде Қазақстанда бай энергетикалық ресурстарға және бірегей геосаяси жағдайларға ие, сонымен қатар Қытай Халық Республикасының сыртқы саяси стратегиясында маңызды орын алады. Орталық Азиядағы Қытай дипломатиясы ұзақ мерзімді стратегиялық серіктестікке, өзара тиімді қарым-қатынастарды дамытуға және өзінің негізгі аймағындағы ықпалын күшейтуге бағытталған. Ұзақ мерзімді болашақтағы серіктестікте Қытай осындай аймақтық ынтымақтастықты нығайтуды жалғастыруда. Қытай мемлекетінің сыртқы саяси стратегиялары мен дипломатиялық қарым-қатынастары үнемі назарда болып, үлкен қызығушылық тудырады. Қытайдың Орталық Азия елдеріне қатысты дипломатиясы мен стратегиялық серіктестігінің ерекшеліктері егжей-тегжейлі зерделеуді және елдер арасындағы өзара іс-қимылды мұқият қарастыруды талап етеді. Бұл мақалада Орталық Азия аймағына қатысты ҚХР дипломатиясы мен стратегиялық серіктестігінің кейбір аспектілері қарастырылады. Қытайдың Орталық Азия өңірлерімен стратегиялық серіктестігі соңғы онжылдықтарда дамып келе жатқан қазіргі геосаяси жағдай мен экономикалық шындық осы ынтымақтастықтың әлі де жеткілікті зерттелмеген жаңа аспектілерін талап етеді. Мақаланың жаңалығы – зерттеу Қытайдың аймақтағы дипломатиялық бастамалары мен экономикалық жобаларындағы ағымдағы үрдістерді көрсетуінде. Мақала авторлары Қытай мен Орталық Азия мемлекеттері арасындағы қарым-қатынастарды өзгерткен «Бір белдеу, бір жол» бастамасының бірегей рөлін қарастырып, ықпал етудің нақты салаларын – инфрақұрылымдық жобаларды, энергетикалық келісімдер мен мәдени алмасуды атап көрсетті. Мақаланың әдістемесі жүйелік көзқарас пен эмпирикалық талдауды қамтиды. Мақаланың мақсаты – Қытай мен Орталық Азия мемлекеттері арасындағы дипломатия мен экономикалық ынтымақтастықтың негізгі сипаттамалары мен стратегиялық бағыттарын зерттеу, сондай-ақ қазіргі кезеңде осы өзара әрекеттестіктің сипатын анықтайтын негізгі факторларды анықтау. Қытайдың дипломатиялық, экономикалық және мәдени бастамалары арқылы аймақтағы позициясын қалай нығайтып жатқанын, сондай-ақ оның қызметі Орталық Азияның жалпы күш балансы мен дамуына қалай әсер ететінін талдау маңызды. Зерттеу барысында оқиғаны талдау әдістері, салыстырмалы талдау, сандық талдау және т.б. сауда айналымы, инвестициялар және басқа да экономикалық көрсеткіштер бойынша статистикалық мәліметтер жинақталып, талданған. Бұл Қытайдың аймақ елдеріне экономикалық әсерін бағалауға және негізгі тенденцияларды анықтауға мүмкіндік берді.

Алғыс: «Шығыс елдері: тарихи және заманауи өлшемдердегі Қазақстан үшін геосаяси сын-тегеуріндер мен жаңа перспективалар» (№ BR 20281006) тақырыбындағы ҚР ҰӘЖ іргелі ғылыми зерттеу тақырыбы бойынша жазылған.

Түйін сөздер: Қытай Халық Республикасы, ынтымақтастық, Орталық Азия аймағы, Орталық Азия елдері, стратегиялық әріптестік, дипломатия, «Бір белдеу, бір жол», инвестиция.

Кіріспе

Дипломатия ұлттық мүдделерге қол жеткізу және мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету құралы ретінде қызмет етеді. Олар үшін бұл күштер тепе-теңдігіне қол жеткізуге және қауіптердің алдын алуға бағытталған кең стратегияның бөлігі. Жаһандану, техникалық жетілдірулер, саяси үдеріс ойыншыларының рөлін күшейту нәтижесінде дипломатия қазіргі заманның жаңа мүмкіндіктеріне, қиындықтарына бейімделуге мәжбүр болды. Қазіргі кезеңде, дипломатия арқылы сауда, адам құқықтары, терроризм және климаттың өзгеруі сияқты көптеген мәселер қозғалады (Nelson Obah Akprowghaha, 2024: 70).

Қытай дипломатиясы Қытай Халық Республикасы басқа елдермен және халықаралық ұйымдармен өзара әрекеттесу үшін қолданатын әдістер мен стратегиялар. Ол елдің сыртқы саясатын, оның халықаралық қатынастар стратегияларын және өзінің ұлттық мүдделерін жаһандық деңгейде ілгерілету үшін жүзеге асыратын дипломатиялық қызметін қамтиды. Бірнеше сөзбен айтсақ, Қытай дипломатиясының көптеген негізгі белгілері мен мақсаттары бар, олардың ішінде «араласпау» саясаты, «Бір белдеу - бір жол» бастамасын жүзеге асыруы және аймақтық дипломатия. Қытай дәстүрлі түрде басқа елдердің ішкі істеріне араласпау саясатын ұстанады. Бұл дегеніміз, Орталық Азиямен дипломатиялық қарым-қатынаста Қытай аймақ елдерінің ішкі саяси процестеріне араласпауға тырысады. Ал, «Бір белдеу - бір жол» бастамасы (BRI) Қытайдың соңғы дипломатиялық күш-жігерінің негізгі құрамдас бөлігі болып табылады. Орталық Азия Қытай мен Еуропа арасындағы инфрақұрылым мен сауда жолдарын дамытуға бағытталған Қытайдың «Белдеу және жол» бастамасының маңызды элементі болып табылады. Аймақтық дипломатия бойынша, Қытай Орталық Азия аймағында ынтымақтастық дипломатияның саясатын жүргізеді. Ол көршілерімен экономикалық байланыстарды терендетуге ұмтылғаны белгілі. Замануи Қытай дипломатиясы стратегиялық жоспарлауды, мәдени аспектілерге назар аударуды және басқа мемлекеттермен сындарлы қарым-қатынас жасау жолдарын іздеуді қамтиды.

Әлбетте, Қытай мемлекетінің дипломатиясы оның әлемдегі орнын нығайтуға әрі ұлттық мүдделерді ілгерілетуге бағытталған сыртқы саяси стратегиясын құрайтын тарихи дәстүрлердің, идеологиялық бағдарлардың және замануи геосаяси мақсаттардың үйлесімі негізіндегі бірнеше негізгі бағыттар мен қағидалармен сипатталады. Осындай дипломатиялық нығайтудың бір түрі мемлекеттер арасындағы стратегиялық әріптестікті дамыту болып табылады. Ынтымақтастықтың бұл түрі экономикалық, технологиялық инновациялар, мәдени және білім беру бастамаларымен алмасу, ғылым, инфрақұрылым, энергетика, ақпараттық технологиялар және т.б. салалардағы ынтымақтастықты қамтиды. Соңғы кезде қоғамдық пікірге әсер етуге және елдің шетелдегі бейнесін қалыптастыруға бағытталған қоғамдық дипломатия тұжырымдамасына аса назар аударылды. Бұл аспект өзара әрекеттесу мен серіктестіктің жаңа түрлерін қамтиды. Бүгін, көптеген елдер стратегиялық әріптестіктің маңыздылығын ескерте отырып оны орнатуға жоспарлайды. Дегенмен, елдер ынтымақтастығының тиімділігін зерттеу өзара тиімділіктері және сын-қатерлері тұрғысынан ерекше назар аударуды қажет етеді. Соңғы үш онжылдықта, әлемдегі көптеген мемлекеттері ынтымақтастығының кенеюі осы үрдістің өзектілігін, сондай-ақ ынтымақтастықтың пайдасы біртекті және бірдей еместігін көрсетеді (Feng Zhongping, Huang Jing, 2014: 8). «Жан-жақты стратегиялық» серіктестік соңғы жылдары маңыздылыққа ие болды.

Қытайдағы «стратегиялық серіктестік» ұғымының дамуы оның дипломатиялық саясаты мен халықаралық қатынастарының маңызды аспектісі болып табылады. Бұл

тұжырымдама мемлекеттер арасындағы ынтымақтастықтың саяси және экономикалық аспектілерін қамтиды және Қытайға өз ықпалын кеңейтуге және халықаралық байланыстарды нығайтуға мүмкіндік береді. 1980 жылдардың басынан бастап, Дэн Сяопиннің басшылығымен реформалар мен ашықтық кезеңінде Қытай стратегиялық серіктестік тұжырымдамасын қамтитын халықаралық ынтымақтастықтың жаңа түрлерін белсенді түрде іздей бастады. Бұл экономикалық реформаларды ілгерілету, инвестициялар тарту және сыртқы экономикалық байланыстарды кеңейту үшін қажет болды. 1990 жылдары «стратегиялық серіктестік» ұғымы Қытай мен басқа елдер арасындағы терең және өзара тиімді қатынастарға сілтеме жасау үшін қолданыла бастады. Бұл ынтымақтастық әдеттегі экономикалық өзара әрекеттесуден асып түсетінін және ұзақ мерзімді стратегиялық мақсаттарды қамтитынын білдірді. Соңғы үш онжылдықта Қытай дипломатиясы елдің сыртқы саясатының негізгі құралына және үкіметтермен, халықаралық және аймақтық ұйымдармен екіжақты қатынастардың даму индикаторына айналды. Қазіргі таңда ҚХР билігі Қытайдың ОА елдерімен ынтымақтастығын күшейтуге ерекше назар аударады. Қытайтанушы К. Сыроежкиннің айтуынша, Орталық Азия аймағында ҚХР сыртқы саясатының негізгі сипаттамалық белгілерінің бірі – мемлекеттерге сараланған көзқарас (Сыроежкин, 2007:49). Бұл ҚХР әр елдің жеке әлеуетінің ерекшеліктерін ескеріп өзара тиімді қарым-қатынас орнатқанын білдіреді. Мақаланың мақсаты ҚХР-ның стратегиялық мүдделер жүйесіндегі ОА аймағының орнын және олардың дипломатиялық қатынастарын қарастыру болып табылады.

Стратегиялық серіктестік тек экономикалық немесе әскери ынтымақтастықтан гөрі кеңірек аспектілерді қамтитынын анық. Ол өзара мүдделерді, ұзақ мерзімді мақсаттарды қамтиды және белсенді өзара әрекеттесу мен бейімделуді қажет етеді. Мұндай серіктестіктер акторға халықаралық аренада өз мақсаттарына тиімдірек қол жеткізуге және өз ықпалын нығайтуға мүмкіндік береді. Қытай үшін стратегиялық серіктестік тек экономикалық ынтымақтастықты ғана емес, сонымен қатар саяси, әскери және мәдени өзара әрекеттесуді қамтитын көп қырлы құрал екенін атап көрсетеді. Бұл Қытайға халықаралық ұстанымдарын нығайтуға, ұзақ мерзімді мақсаттарға жетуге және жаһандық аренада тұрақты одақтар құруға мүмкіндік береді. Сондай ақ, Қытайдағы стратегиялық серіктестік тұжырымдамасы реформалар мен ашықтық саясатындағы халықаралық ынтымақтастықтың жалпы формаларынан дамып, ХХІ ғасырда Қытай дипломатиялық тәжірибесінің маңызды элементіне айналды. Ол саяси өзара іс-қимылды, экономикалық дамуды және мәдени алмасуды қоса алғанда, ынтымақтастықтың кең спектрін қамтиды және Қытайдың халықаралық аренадағы позициясын нығайтуда шешуші рөл атқарады.

Зерттеу әдістері мен материалдары

«Орталық Азиядағы ҚХР стратегиялық серіктестігі мен дипломатиясының ерекшеліктері» тақырыбындағы мақаланың әдістемесі Қытай мен аймақ елдері арасындағы күрделі қатынастарды терең зерттеуге мүмкіндік беретін жүйелі тәсіл мен эмпирикалық талдауды қамтиды. Зерттеу барысында әртүрлі талдау әдістері, соның ішінде мазмұндық, сәйкестік, салыстырмалы талдау және сандық әдістер қолданылды. Мазмұндық талдау Орталық Азиядағы Қытай дипломатиясына қатысты ресми құжаттардың, келісімдер мен мәлімдемелердің мәтіндерін зерттеуге мүмкіндік берді. Мазмұнды талдау Қытайдың Орталық Азия елдерімен қарым-қатынасындағы негізгі тақырыптарды, стратегияларды және мақсаттарды анықтауға көмектесті. Ивенттік талдау маңызды оқиғаларды және олардың дипломатиялық қатынастарға әсерін зерттеуге ықпал етті. Салыстырмалы талдау Қытай дипломатиясының бірегей ерекшеліктерін анықтауға және оның әртүрлі геосаяси контексттерге қалай бейімделетінін түсінуге мүмкіндік берді. Сандық әдістерге Қытай мен Орталық Азия елдері арасындағы сауда, инвестициялар және басқа экономикалық

көрсеткіштер туралы статистикалық деректерді жинау және талдау кіреді. Бұл деректер қытайдың аймақтағы экономикалық әсерін бағалау және екіжақты қатынастардың даму тенденцияларын анықтау үшін қолданылды.

Талқылау

ҚХР дипломатиясының негізгі мақсаты-стратегиялық серіктестік өзінің дамуы мен экономикасын ресурстармен қамтамасыз ету үшін ерекше рөлетқаратын барынша қолайлы халықаралық жағдайлар жасау. Бұл мәселені қарастыра отырып, қытайлық сөздігіне сәйкес, huòbàn 伙伴 (әріптестік) сөзі бір ұйымға қосылғандарға немесе бір қызметпен айналысатындарға қатысты екенін атап өткен жөн. 战略 Zhànlüè (стратегия) сөзі саясат және экономика саласында қолданылған кезде әдетте тұтас қамтылған, кешенді және шешуші салдары бар жоспарды, саясатты білдіреді (<http://www.cihai123.com/cidian/1056862.html>: 21.02.2024). Көптеген елдер «әріптестік» ұғымын өте маңызды дипломатиялық стратегия ретінде қарастырады. Қытай мемлекеті де оны үздіксіз күшейте және дамыта отырып, ұзақ мерзімді стратегия ретінде қарастырады (Лэй Шуан, 2020:1).

Қытайлық зерттеуші Чжао Хуашен ҚХР-ның Орталық Азиядағы негізгі бүкіл аймақтағы тұрақтылықты қолдау, аймақтық экономикалық дамуға жәрдемдесу, аймақтың энергетикалық ресурстарына қол жеткізу үшін жағдайлар жасау мақсаттарын анықтады (Чжао Хуашен, 2005:59). Осылайша, Қытайдың сыртқы саяси лексикасында әріптестік келесі жағдайларда стратегиялық болып жіктеледі: әріптес елдер ұзақ мерзімді екіжақты қатынастарға келіседі, әріптес елдер арасындағы екіжақты мәселелер ұзақ мерзімді міндеттемелер мәнмәтінінде бағаланады және кездейсоқ шиеленіс ұзақ мерзімді міндеттемелерді жоймайды (https://dspace.spbu.ru/bitstream/11701/12460/1/Fenomen_politiki_strategicheoskogo_partnerstva_KNR.pdf:21.02.2024).

ҚХР КСРО-ның ыдырауына байланысты Орталық Азияда орналасқан - Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Түрікменстан, Өзбекстан 1991 жылы өз тәуелсіздігін жариялап, тәжірибесі болмаса да, өздерінің егеменді сыртқы саясатын құруға мәжбүр болған кезде қолайлы сәтті тиімді пайдаланды. ҚХР 1992 жылдан бастап осы мемлекеттерді мойындау және олармен дипломатиялық қатынастар орнату туралы жариялады. К. Хафизова атап өткендей, ҚХР-ның сыртқы саясатының дәйектілігі және оның дипломатиялық өнерінің арқасында ҚХР жаңа геосаяси жағдайда өзінің артықшылықтарын жақсы пайдаланды (Басен, Хафизова, 2007: 120-129). Ал, Орталық Азия елдері сыртқы факторлардың әсерін, ескертіп біртіндеп сыртқы саясаттың негізін қалыптастырды. ОА аймағының географиялық орналасуы және бай ресурстық әлеуеттің болуы сияқты маңызды факторлар көп векторлы сыртқы саясатты таңдауды алдын-ала анықтады. ОА елдері үшін өздерін халықаралық қатынастардың толыққанды субъектілері ретінде көрсетуге, өздерінің егемендігін нығайтуға және ұлттық мемлекеттілікті дамыту үшін қолайлы сыртқы жағдайларды қарастырды. Дипломатиялық қатынастарды орнатудың басында ҚХР ОА елдері экономикаларының энергетикалық саласына қатысуын біртіндеп кеңейту арқылы бақылау саясатын жүргізуді жөн көрді. 2000 жылдардың басында Орталық Азияда қазіргі әлемдегі ең ірі елдер - Қытай, АҚШ және Ресей арасында ықпал ету үшін белсенді күрес басталды. Онда, осы аймақтың мемлекеттерімен бұрыннан келе жатқан тарихи байланыстарымен, Ұлы Жібек жолының дәстүрлерімен «ерекше» қарым-қатынас жасау құқығын ынталандыра алған Қытай маңызды орын алды. Сол кезден бастап Қытай стратегиялық серіктестікті дамытуға белсенді қатысты. Бұл серіктестіктер Қытайдың дипломатиялық құралдар жинағында оның өркендеуі үшін қолайлы жағдайларға кепілдік беретін көрнекті құрал болып шықты.

2001 жылы қауіпсіздік пен тұрақтылықты сақтау және қамтамасыз ету, жаңа ұтымды, әділ және демократиялық экономикалық және саяси халықаралық тәртіпті құру, сондай-ақ

мүше мемлекеттер арасында әріптестік қатынастар орнату саласындағы бірлескен күш-жігерді іске асыру үшін Қытай мен Орталық Азияның бірнеше елдері Шанхай Ынтымақтастық Ұйымына мүше болды. Шанхай Ынтымақтастық Ұйымының құрылуымен Қытай, Қазақстан, Өзбекстан, Қырғызстан және Тәжікстан мемлекеттерінің басшылары жыл сайын кездесе бастады. Сыртқы саяси ведомстволар басшылары деңгейінде байланыстар біртіндеп жандана бастады. 2003 жылы ШЫҰ-на қатысушы елдердің үкімет басшылары 20 жылға арналған көпжақты сауда-экономикалық ынтымақтастық бағдарламасына қол қойды. Оның ұзақ мерзімді мақсаты ретінде еркін сауда аймағын құру жарияланды. Ұйымның негізгі қатысушылары — Қытай, Ресей, Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан және Өзбекстан — қауіпсіздікті қамтамасыз етуде ортақ мүддеге ие екені белгілі. Қазіргі кезде, ШЫҰ шеңберінде экономика және сауда министрлерінің тұрақты кездесулерін өткізу тетігі жұмыс істейді. ШЫҰ арқылы ҚХР бірқатар энергетикалық, көліктік және транзиттік жобаларға бастамашылық етіп, ілгері жылжытуда. Осылайша, ШЫҰ ОА елдерінде ҚХР ықпалын нығайту алаңына айналды. Қытай ШЫҰ-ны өзінің «Бір белдеу, бір жол» (Belt and Road Initiative) бастамасын ілгерілету үшін платформа ретінде пайдаланады. Бұл бастама инфрақұрылымды дамытуға және Қытай мен Орталық Азия арасындағы көлік байланыстарын жақсартуға бағытталған. ШЫҰ арқылы Қытай аймақтағы жолдар, теміржолдар мен энергетикалық желілерді салу жобаларын қолдайды.

Назар аударсақ, 2005 жылы Қытай мен Қазақстан стратегиялық әріптестік қатынастарын орнатты; 2012 жылы Өзбекстанмен осындай қатынастар орнатылды. 2013 жылы тағы үш мемлекетпен: Қырғызстанмен, Тәжікстанмен және Түрікменстанмен қатынастар осындай деңгейге көтерілді. Екіжақты байланыстар тәуелсіздіктің алғашқы онжылдықтарындағы Орталық Азия елдері үшін сыртқы саяси ынтымақтастықтың тұрақты тетіктері болды. Сондай ақ, Қытайдың ОА елдерімен өзара іс-қимылды нығайту, олармен тұрақты, ұзақ мерзімді байланыстар, орнату Қытай дипломатиясының басымдықтарының бірі болғаны анық.

Содан кейін, Қытайдың Орталық Азия елдерімен қарым-қатынасының жаңа кезеңі ҚХР Төрағасы Си Цзиньпиннің 2013 жылғы қыркүйекте Қазақстанға сапарын атап өтті, оның барысында стратегиялық әріптестіктің екіжақты қатынастарын одан әрі дамыту және күшейту туралы бірлескен декларацияға қол қойылды. Осы сәттен бастап ҚХР Төрағасы Си Цзиньпин «Бір белдеу, бір жол» бастамасын дамытты, оның шеңберінде негізі сауда мен экономикалық ынтымақтастықты қарқындату және нығайту үшін инфрақұрылым салу болып табылатын елдердің өзара іс-қимылының жаңа моделін қалыптастыруға арналған Азия, Африка және Еуропада теңіз және құрлық жолдарын құрды. Жаһандық бастаманы алға жылжыту бірқатар объективті факторларға байланысты болды. Ең алдымен, бұл 2008-2009 жж. әлемдік экономиканың дағдарыстан кейінгі кезеңге өту кезеңі болды. Бұл кезде ҚХР-нда елді жеткілікті жоғары өсу қарқынымен орнықты даму траекториясына шығаруы тиіс экономиканың жаңа моделіне көшу мақсаты қойылды (Жакыпова, Шаймергенов, Ошакбаев, 2020: 165). Қазіргі сәтте, «Бір белдеу, бір жол» бастамасы Орталық Азия елдеріне айтарлықтай әсер етеді, оларға экономикалық өсу мен даму үшін көптеген мүмкіндіктер береді, сонымен қатар қаржылық тәуекелдерге және геосаяси динамикаға байланысты сын-қатерлерді қоса алғанда, бірқатар сын-қатерлер тудырады.

Қазіргі кезде, Қытайдың ОА елдерімен сауда, энергетика, шетелдік инвестициялар, «Бір белдеу, бір жол» инновациялары саласындағы ынтымақтастығы әріптестік дипломатиясы мақсатты болып табылады және өзара тиімді келісімдер негізінде барлық елдермен бейтарап іс-қимыл моделін ұсынады. Қытай экономикасының кеңеюі аясында оның энергия ресурстарына өсіп келе жатқан сұранысын қанағаттандыра алатын жеткізушілер ретінде ОА мемлекеттерінің маңызы да артып келеді (Ван Юйфэй, 2022: 145-172). Мысалы, 2020 жылы Орталық Азия бойынша деректерді жинау және талдау жөніндегі сарапшылар

жалпы сомасы 136 миллион АҚШ долларынан асатын ең аз инвестициясы бар Орталық Азия елдерінде «Бір белдеу, бір жол» шеңберінде 260 астам жобаларды анықтады (<https://review.uz/post/orop-v-centralnoy-azii>: 22.02.2024). Осылайша, қазіргі уақытта Қытай Орталық Азия елдерінен энергия ресурстарын тұрақты және үлкен көлемде алады, ал Орталық Азия елдері инвестициялардың елеулі көлемін, озық технологияларды және Қытайдан мұнай мен газ экспортының тұрақты және орасан зор нарығын алады. Солай ақ, 2022 жылы Қытай мен ОА елдері арасындағы сауданың жалпы көлемі 70 миллиард долларға жетті. Сонымен қатар, Қытайдың сауда министрлігінің мәліметі бойынша, Қытайдың барлық Орталық Азия елдеріне тікелей инвестициялары 2023 жылы он бес миллиард доллардан асты. Осыған байланысты стратегиялық әріптестіктің маңызды салаларының бірі «Бір белдеу, бір жол» бастамасы шеңберінде инфрақұрылымдық жобаларды іске асыру болып табылатынын атап өткен жөн. Ресми ақпарат бойынша, 2022 жылдың соңында Орталық Азия аймағында 7 мыңнан астам қытайлық компания жұмыс істеді (http://www.globalaffairs.ru/book/n_4246o: 21.02.2024). Ал, ҚХР мен ОА елдері арасындағы тауар айналымының біртіндеп өсуіне тікелей авиарейстердің ашылуы, көршілес мемлекеттердің бұрын болмаған көліктік өзара байланысын қамтамасыз еткен автокөлік жолдарын салуына ықпал етті. Қытай мен ОА елдерінің соңғы жылдардағы тауар айналымының динамикасы 1-кестеде көрсетілген.

Әрине, Қытай мен ОА елдері арасындағы стратегиялық әріптестік түрлі салалардағы қарқынды ынтымақтастықпен сипатталатыны анық. Қытай мен Орталық Азия елдері арасындағы стратегиялық серіктестік екі жаққа да айтарлықтай пайда әкелсе де, оның белгілі бір тәуекелдері мен қиындықтары бар. ОА елдерінің осы ықтимал кемшіліктерді ескеруі және тиімді ынтымақтастықты қамтамасыз ете отырып, оларды азайту үшін жұмыс істеуі маңызды.

Кесте 1. Қытай мен Орталық Азия елдері арасындағы сауда айналымының динамикасы 2019-2023 жж. (миллиард АҚШ доллары)

Год	Общий товарооборот КНР и ЦА	Казахстан	Кыргызстан	Узбекистан	Туркменистан	Таджикистан
2019	50.0	24.0	10.0	8.0	7.0	1.5
2020	52.0	25.0	10.5	8.5	6.5	1.5
2021	60.0	30.0	12.0	9.5	7.5	1.5
2022	70.2	41.0	15.4	9.7	11.2	2.9
2023	89.4	54.2	19.8	14.0	10.6	3.9

Дереккөз: Орталық Азия елдерінің Ұлттық статистика бюросы

График соңғы жылдары Қытай мен Орталық Азия арасындағы тауар айналымының айтарлықтай өсуін көрсетеді, бұл аймақтың Қытай экономикасы мен «Бір белдеу, бір жол» бастамасындағы стратегиялық серіктестік үшін маңыздылығын көрсетеді. 2019 жылы жалпы тауар айналымы шамамен 50 млрд құрады, оның негізгі үлесі Қазақстаннан Республикасынан екенін байқауға болады. Ал 2020 жылы жаһандық экономикалық қиындықтарға қарамастан, 52 миллиард долларға дейінгі шағын өсім байқауға болады. Келесі жылы тауар айналымының 60 миллиард долларға дейін өсуі байқалады, бұл пандемиядан кейін қалпына келуді көрсетеді. 2022 жылы 70,2 млрд. дейін айтарлықтай өсім көрінеді, Қазақстан жетекші серіктес болып қала береді. Содан кейін 2023 жылы тауар

айналымы 89,4 млрд-қа жетті, бұл байланыстардың үздіксіз өсуі мен нығаюын айқын көрсетеді.

Ғылыми сарапшылардың пікірінше, Орталық Азия аймағы ҚХР-ға келетін энергия ресурстарының ағынын әртараптандыру тұрғысынан өте маңызды. Бұл үшін аймақтан әкелінетін ресурстар ғана емес, сонымен қатар оның аумағы арқылы Таяу Шығыс елдерінен мұнай, газ және т.б. тасымалдау мүмкіндігінің де маңыздылығы зор (Гончаренко, Манойло, 2023:189-200). Қытай ОА аймақ елдері үшін маңызды сауда серіктесі болып табылады. Бұл әсер сауда, инвестиция, инфрақұрылымдық даму және экономикалық ынтымақтастықты қоса алғанда, әртүрлі аспектілерді қамтиды. Қытайдың ОА елдерінің маңызды сауда серіктесі ретіндегі рөлі 2-кестеде көрсетілген.

Кесте 2. Қытайдың 2022 жылы ОА елдерінің маңызды сауда әріптесі ретіндегі рөлі

Орталық Азия елдері	ҚХР-дан, тауарлар, импорты			ҚХР-ға тауарлар экспорты		
	ҚХР-ның сауда серіктесі ретіндегі рейтингі	Көлемі млрд. доллар	Импорттың жалпы көлеміндегі ҚХР үлесі, %	ҚХР-ның сауда серіктесі ретіндегі рейтингі	Көлемі млрд. доллар	Экспорттың жалпы көлеміндегі ҚХР үлесі, %
Қазақстан	1	16,355	32,7	2	14,819	17,6
Қырғызстан	1	15,421	44,3	6	0,082	2,8
Тәжікстан	3	2,217	16,1	4	0,382	8,9
Түрікменстан	3	0,868	11,2	3	10,3	16,3
Өзбекстан	2	7,500	24,5	2	2,276	7

Дереккөз: Орталық Азия елдерінің Ұлттық статистика бюросы

Сондай ақ, осы мәселені зертей отырып, ҚХР Азиялық экономикалық ынтымақтастықта барған сайын маңызды рөл атқарса да, бұл рөл үнемі оң бағалана бермейтінін атап өту қажет. Кейбір ғылыми зерттеулерде келешекте Қытай мемлекетінің аймақтағы басқа елдерді «ығыстырып», ықпалдастыққа нұқсан келтіру мүмкіндігі көрсетіледі. Орталық Азия елдері үшін Қытай мемлекетінің капиталы, сондай-ақ ауыл шаруашылығындағы, суды пайдаланудағы, өнеркәсіптегі, машина жасаудағы, көліктегі және экономиканың басқа да салаларындағы жаңа технологиялар мен үздік шешімдер ерекше маңызға ие. Алайда, ҚХР-ның аймақтағы мүдделері, ең алдымен, Қытайдың батыс аймақтарының қарқынды дамуына және олардың көлік-логистикалық, сыртқы экономикалық орталыққа айналуына қатысты екеніне ұмытпауымыз тиіс. Орталық Азия Қытай тауарларын өткізудің ірі нарығы, табиғи ресурстар көзі, сондай-ақ транзиттік аумақ ретінде ҚХР үшін тиімді екені белгілі.

Зерттеу нәтижелері

30 жыл бойы ОА және ҚХР елдерінің үкіметтері ғылыми-техникалық, экономикалық, сауда және басқа да әріптестік туралы келісімдерге қол қойды. Халықаралық қатынастардың барлық салаларын қамтитын берік нормативтік және құқықтық платформа қалыптасты. Бүгінгі таңда, Қытай мемлекетінің Орталық Азия мемлекеттерімен экономикалық ынтымақтастығының нәтижелері екіжақты сауданың қарқынды өсіп келе жатқанын көрсетеді. Осылайша, Қытай Орталық Азия мемлекеттерінің негізгі сауда серіктесі және инвесторы болды. Солай ақ, Қытайдың ОА аумағындағы Қазақстан мемлекеті 2023 жылы ҚХР-мен 30-дан астам үкіметаралық құжаттарға қол қойылды және 80-ге жуық коммерциялық келісімдер жасалды. Қытай мен Қырғызстан екіжақты қатынастардың барлық

кезеңінде 200-ден астам екіжақты құжатқа қол қойды. Қытай мен Өзбекстан 2023 жылы ынтымақтастық жөніндегі 41 құжатқа, 2022 жылы - 15 құжатқа, 50 ірі бірлескен инвестициялық жобаға қол қойды. Тәжікстан мен ҚХР-да 200-ден астам келісім-шарт, 65-ке жуық мемлекеттік инвестициялық жоба бар. 2023 жылы ОА елдерінде жұмыс істеп тұрған Қытай кәсіпорындарының саны: Қазақстанда – 2400 (олардың ішінде China National Petroleum Corporation, China Coal Technology & Engineering Group және т.б.), Қырғызстанда – 397, Өзбекстанда -1929, Тәжікстанда – 300, Түрікменстанда – 137 құраған. Статистикалық мәліметтерге сәйкес, Қытай мен ОА арасындағы сауда негізінен Қазақстанмен саудаға шоғырланғаны белгілі. Сонымен қатар, елдер арасындағы ұзақ мерзімді берік қарым-қатынастарды дамытудағы мәдени- гуманитарлық ынтымақтастық саласына да назар аудару жөн. Гуманитарлық ынтымақтастықты жүзеге асырудың маңызды аспектісі Конфуций институттары болып табылады. Дәл қазіргі уақытта Қытай ОА елдерінде 13 Конфуций институтын ашты. Қазақстанда Алматыдағы Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Астанадағы Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Ақтөбедегі Ақтөбе мемлекеттік педагогикалық институты, Қарағанды қаласындағы Қарағанды мемлекеттік техникалық университеті жанындағы 5 Конфуций институты жұмыс істейді. Қырғызстанда Конфуцийдің төрт институты жұмыс істейді. Олар елдің түрлі университеттерінде, соның ішінде Жүсіп Баласағұн атындағы Қырғыз ұлттық университетінде (ҚҰУ), Бішкек гуманитарлық университетінде және Ош мемлекеттік университетінде орналасқан. Өзбекстан мен Тәжікстанда Конфуцийдің екі институты жұмыс істейді. Олар елдер арасындағы мәдени және білім беру байланыстарын нығайта отырып, қытай тілі мен мәдениетін ілгерілетуге ықпал етеді. Сондай-ақ, Қытайдағы ОА мемлекеттерінен келген шетелдік оқушылардың саны қарқынды өсуде. Өз кезегінде Орталық Азияда 5 мыңға дейін қытайлық студент оқиды. Халықаралық білім беру саласындағы есептер мен зерттеулерді қоса алғанда, әртүрлі дереккөздердің мәліметтері бойынша Қытайда оқитын Орталық Азия студенттерінің саны бірнеше ондаған мыңды құрайды. 2022 жылы Қытайдың білім министрлігінің мәліметтері бойынша Қытайдағы Орталық Азиядан келген студенттер саны 30-40 мыңға бағаланды. Қазақстанда шамамен 2000 қытай студенттері оқиды. Қазақстан Орталық Азиядағы Қытай студенттері үшін ең танымал бағыт болып табылады. «Бір белдеу, бір жол» бастамасын жүзеге асыру аясында, білім саласы арасындағы алмасуларды алдағы уақытта да қолдау үшін университет альянстары құрылды. Мысалы, Қытайдың Шэньси провинциясындағы Сиань қаласында Жібек жолы университеттерінің альянсы құрылды. Ал, Үрімші қаласында Қытай мен ОА елдерінің университеттік альянсы құрылды, Қытайдан 50-ден астам университет, ОА және Жібек жолы экономикалық белдеуінің бойында орналасқан жеті ел одаққа қосылды. Сонымен қатар, Қытай ОА аймағында 10-нан астам зерттеу орталықтарын құрды. Орталық Азия елдері мен Қытай арасындағы мәдени-гуманитарлық ынтымақтастық көп қырлы сипатқа ие және халықтар арасындағы байланыстар мен өзара түсіністікті нығайтуға ықпал ететін бірлескен бастамалардың кең спектрін қамтиды.

Қорытынды

ҚХР мен Орталық Азияның бес Республикасы арасында дипломатиялық қатынастар орнаған уақытта көптеген жетістіктерге қол жеткізілді және экономика, білім, ғылым және т.б. салалардағы ынтымақтастық бағдарламалары бастамаланды. Бүгін, Қытай Орталық Азияда шешуші рөл атқарады, аймақ мемлекеттерімен экономикалық, саяси, мәдени және стратегиялық өзара іс-қимылға белсенді қатысады. Оның ықпалы мен инвестициялары инфрақұрылымды дамытуға, сауда байланыстарын нығайтуға, энергетикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге және аймақтық тұрақтылықты сақтауға ықпал етеді, бұл Орталық Азияны Қытайдың сыртқы саясатының маңызды құрамдас бөлігі етеді. Қытайдың Орталық Азия

аймағындағы стратегиялық серіктестігі ұзақ мерзімді келешекте үлкен маңызға ие. Орталық Азия елдерінің саяси және экономикалық жүйесіне ҚХР ықпалын күшейтетініне қарамастан «Бір белдеу, бір жол» бастамасы – әлемдік ЖІӨ-мі 50%-дан астам құрайтын 148 елді қамтитын тарихтағы ең ірі инфрақұрылымдық жоба. Мұндай ауқымды жобаға қатысу ОА елдері үшін экономикалық және саяси пайда әкеледі. Алайда, мұндай ынтымақтастық Орталық Азия елдері үшін елеусіз пайда әкелуі мүмкін. Осыған байланысты ОА аймағы тұрақтылыққа және өзінің даму жолдарын өз бетінше таңдауға, экономиканы қалпына келтіруге және өзінің әлемдік ауқымдағы тиімді жағдайының барлық артықшылықтарын пайдалануға мүмкіндік беретін шоғырландыруды сақтап, нығайтуы қажет. Осылайша, сыртқы факторлардың қолындағы құрал болмау үшін Орталық Азия аймағының елдері өзара және өздерінің жақын көршілерімен шынайы ынтымақтастыққа ұмтылуы, әлемдік экономика үшін өсіп келе жатқан рөлін түсінуі және қолда бар мүмкіндіктерді ұтымды пайдалана отырып, өндіріс пен өнеркәсіпті жаңғыртуы қажет. Өзара тиімді қарым-қатынастарды құру үшін осы бағыттағы сараптамалық қоғамдастықтың, бизнес-құрылымдардың, мемлекеттік аппараттың, университеттердің өзара іс-қимылының жаңа платформалары мен тетіктерін күшейту және құру талап етіледі. ОА елдеріндегі ҚХР дипломатиясы бірлескен даму мәселелерінің барлық кешенін шешу үшін қажетті шарт ретінде аймақта және әлемде тұрақтылықты сақтауға мүдделілікті, «Бір белдеу, бір жол» бастамасы шеңберінде көпвекторлы сауда-экономикалық және мәдени-гуманитарлық ынтымақтастықты, ШЫҰ кеңістігінде ұзақ мерзімді бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтау үшін Шанхай Ынтымақтастық Ұйымы шеңберіндегі өзара іс-қимыл, сондай-ақ Орталық Азия аймағын бейбітшілік, ашықтық, амандық және толық үйлесімділік аймағына айналдыру мақсатында ынтымақтастықты нығайтуды көздейтінін назарға алған жөн. Орталық Азиядағы Қытай дипломатиясы айтарлықтай экономикалық және стратегиялық пайда әкеледі, сонымен қатар бірқатар қауіптер мен тәуекелдерді тудырады. Бұл қауіптерге экономикалық тәуелділік, саяси ықпал, стратегиялық бәсекелестік, және әлеуметтік өзгерістер жатады. Орталық Азия елдері ықтимал тәуекелдерді азайту және аймақтағы тұрақты дамуды қамтамасыз ету үшін Қытаймен қарым-қатынастарын мұқият басқаруы керек. Қытай мен ОА елдері арасындағы стратегиялық серіктестіктің экономикалық және саяси даму үшін зор әлеуеті бар екені сөзсіз. Дегенмен, бұл серіктестік тиімді және тұрақты болуы үшін аталған қоңырауларды мұқият басқару қажет. Бұл экономикалық, саяси, әлеуметтік және экологиялық аспектілерге, сондай-ақ қауіпсіздік пен дипломатияға кешенді көзқарасты қажет етеді. Қытай мен Орталық Азия елдері арасындағы стратегиялық әріптестікті табысты дамыту үшін ынтымақтастықтың барлық аспектілерін кешенді және теңгерімді басқару қажет. Бұл өзара түсіністікті, үйлестіруді және өзгертін жағдайлар мен қиындықтарға бейімделуге дайын болуды талап етеді. Тиімді серіктестік барлық тараптар үшін айтарлықтай экономикалық және әлеуметтік пайда әкелуі мүмкін және аймақтағы тұрақтылық пен өркендеуге ықпал етеді.

Әдебиеттер:

Басен Ж.Т. Хафизова К.Ш. Экономические стратегии – Центральная Азия. Экономические стратегии – Центральная Азия. 2007. № 2. С. 120-129.

Ван Юйфэй. Практика публичной дипломатии КНР в ЦА: современное состояние, вызовы и перспективы развития // Вестн. Моск. ун-та. Серия 25: Международные отношения и мировая политика. 2022. № 4. С. 145–172.

Гончаренко А.Р., Манойло А.В. Стратегия Китая в ЦА на современном этапе // Каспийский регион: политика, экономика, культура. 2023. № 3 (76). С. 189–200.

Жакыпова Ф., Шаймергенов Т., Ошакбаев Д. Анализ экономической стратегии и внешней политики Китая в Казахстане. Нур-Султан: TALAP, 2020. 165 с.

Лэй Шуан. Концепция партнерства в современной китайской дипломатии //

Регионоведческие исследования. 2020. № 4. С.1.

Nelson Obah Akpowghaha. Fundamentals of Diplomacy and foreign policy. 1 st edition. Nigeria: AE-FUNAI Press Ltd., 2024. 70 p.

ОПОП в Центральной Азии: обзор китайских проектов 31 марта 2020 года. [Электронный ресурс] URL: <https://review.uz/post/opop-v-o-centralnoy-aziio> (дата обращения:22.02.2024).

Сыроежкин К.Л. Китай в Центральной Азии: от торговли к стратегическому партнерству // Центральная Азия и Кавказ. 2007. №3(51). С.49.

Ся Липин. Мирное возвышение Китая // Россия в глобальной политике. [Электронный ресурс]. URL: http://www.globalaffairs.ru/book/n_4246 (дата обращения:21.02.2024).

Fengo Zhongping, Huang Jing. China's strategic partnership diplomacy: engaging with a changing world // European strategic partnership observatory. 2014. P. 8.

词海字典. [Электронный ресурс]. URL: <http://www.cihai123.com/cidian/1056862.html> (дата обращения: 21.02.2024).

Чжао Хуашен. Китай, Центральная Азия и Шанхайская организация сотрудничества // Московский центр Карнеги. Рабочие материалы. 2005. № 5. С. 59.

References:

Basen Zh.T.,Hafizova K.Sh. (2007) Jekonomicheskie strategii – Central'naja Azija [Economic Strategies -Central Asia.]. №.2. P. 120-129. (ino Russ.)

Van Juffej (2022). Praktika publichnoj diplomatii KNR v CA: sovremennoe sostojanie, vyzovy i perspektivy razvitija. [The practice of PRC public diplomacy in Central Asia: current state, challenges and prospects for development] // Bulletin of Moscow State University. Series 25: International Relations and World Politics. №.4. P. 145–172. (ino Russ.)

Goncharenko A.R., Manojlo A.V. (2023) Strategija Kitaja v CA na sovremennom jetape. Kaspijskij region: politika, jekonomika, kul'tura [China's strategy in Central Asia at the present stage. Caspian region: politics, economy, culture]. No.3(76). P.189–200 (ino Russ.)

Zhakyrova F., Shajmergenov T., Oshakbaev D. (2020) Analiz jekonomicheskoj strategii i vneshnej politiki Kitaja v Kazahstane [Analysis of China's economic strategy and foreign policy in Kazakhstan]. Nur-Sultan: TALAP, 165 p.(ino Russ.)

Ljej Shuan (2020). Konceptcija partnerstva v sovremennoj kitajskoj diplomatii. Ojkumena [The concept of partnership in modern Chinese diplomacy. Oikumen] // Regional Studies. №. 4. P.1. (ino Russ.)

Nelson Obaho Akpowghaha (2024). Fundamentals of Diplomacy and foreign policy. 1 st edition. Nigeria: AE-FUNAI Press Ltd. 70 p.

ОПОП в Central'noj Azii: obzor kitajskih proektov 31 marta 2020 goda. [OBOW in Central Asia: Overview of Chinese projects March 31, 2020]. Available at: <https://review.uz/post/opop-v-centralnoy-azii> (in Russ).(accessed 21.02.2024).

Syroezhkin K.L. (2007) Kitaj v Central'noj Azii: ot trgovli k strategicheskomu partnerstvu. Central'naja AzijaI Kavkaz [China in Central Asia: from trade to strategic partnership. Central Asia and the Caucasus]. No. 3(51). P.49. (ino Russ.)

Sja Lipin Chzhungo hjepin czjujeci (Mirnoe vozvyshenie Kitaja) [Zhongguo heping jueqi (Peaceful Rise of China)] // Russia in Global Politics. Available at: http://www.globalaffairs.ru/book/n_4246. (in Russ.) (accessed 21.02.2024).

Fengo Zhongping, Huang Jing (2014). China's strategic partnership diplomacy: engaging with a changing world // European strategic partnership observatory. P. 8.

词海字典 [Cí hǎi zìdiǎn. Cihai dictionary]. Available at: <http://www.cihai123.com/cidian/1056862.html> (in Chin.). (accessed 21.02.2024).

Chzhao Huashen (2005) Kitaj, Central'naja Azijao i Shanhajskaja organizacija sotrudnichestva. [China, Central Asia and the Shanghai Cooperation Organization] // Carnegie Moscow Center. Working Materials. № 5. P. 59. (ino Russ.)

¹**Birimkulova G.U.** ²**Tubysheva A.A.** ³**Abzhapparova B.Zh.**

^{1,2,3}*L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan*

E-mail: ¹bgulnara77@mail.ru, ²aizat.tubysheva@mail.ru, ³hadisha_1960@mail.ru)

FEATURES OF STRATEGIC PARTNERSHIP AND DIPLOMACY OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA IN CENTRAL ASIA

Abstract. Modern diplomacy of the People's Republic of China (PRC) is built of traditional and modern methods and mechanisms. Chinese diplomacy in Central Asia, aimed at creating sustainable economic, political and cultural ties, contributes not only to the development of the region, but also to the strategic interests of the PRC itself. The Central Asian region has rich energy resources and unique geopolitical conditions, and occupies an important place in the foreign policy strategy of the People's Republic of China. China's diplomacy in Central Asia is aimed at long-term strategic partnership, developing mutually beneficial relations and strengthening its influence in its key region. In the long term, China continues to strengthen such regional co-operation. The Chinese state's foreign policy strategies and diplomatic relations are constantly in the centre of attention and arouse great interest. The peculiarities of China's diplomacy and strategic partnership towards the CA countries require detailed study and scrutiny of the interaction between the countries. This article examines some aspects of China's diplomacy and strategic partnership towards the Central Asian region. China's strategic partnership with the Central Asian regions has evolved over the past decades, the current geopolitical situation and economic realities dictate new aspects of this co-operation, which still remain insufficiently studied. The novelty of the article lies in the fact that the study will highlight current trends in China's diplomatic initiatives and economic projects in the region. The authors examine the unique role of the One Belt, One Road initiative, which has transformed ties between China and Central Asian states, highlighting specific areas of influence - infrastructure projects, energy agreements and cultural exchange. The methodology of the article includes a systematic approach and empirical analysis. The aim of the article is to explore the main characteristics and strategic directions of China's diplomacy and economic co-operation with Central Asian states, as well as to identify the key factors that determine the nature of this interaction at the present stage. It is important to analyse how China is strengthening its position in the region through diplomatic, economic and cultural initiatives, as well as how its activities affect the overall balance of power and development of Central Asia. In the course of the research, the methods of event-analysis, comparative analysis, quantitative analysis, etc. were used. Statistical data on trade turnover, investment and other economic indicators were collected and analysed. This made it possible to assess China's economic influence on the countries of the region and identify key trends.

Acknowledgement: The article is written on the topic of fundamental scientific research of the National Welfare Fund of the Republic of Kazakhstan on the topic: "Countries of the East: geopolitical challenges and new prospects for Kazakhstan in historical and modern dimensions" (No. BR 20281006).

Keywords: People's Republic of China, cooperation, Central Asian region, Central Asian countries, strategic partnership, diplomacy, "One Belt, One Road", investments.

¹Биримкулова Г.У. ²Тубышева А.А. ³Абжаппарова Б.Ж.

^{1,2,3}Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
E-mail: ¹bgulnara77@mail.ru, ²aizat.tubysheva@mail.ru, ³hadisha_1960@mail.ru)

ОСОБЕННОСТИ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ПАРТНЕРСТВА И ДИПЛОМАТИИ КНР В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Аннотация. Современная дипломатия Китайской Народной Республики (КНР) построена из традиционных и современных методов и механизмов. Китайская дипломатия в Центральной Азии, направленная на создание устойчивых экономических, политических и культурных связей, способствует не только развитию региона, но и удовлетворению стратегических интересов самой КНР. Центральноазиатский регион обладает богатыми энергетическими ресурсами и уникальными геополитическими условиями, а также занимает важное место во внешнеполитической стратегии Китайской Народной Республики. Китайская дипломатия в Центральной Азии направлена на долгосрочное стратегическое партнерство, развитие взаимовыгодных отношений и укрепление своего влияния в ключевом для себя регионе. В долгосрочной перспективе Китай продолжает укреплять такое региональное сотрудничество. Внешнеполитические стратегии китайского государства, дипломатические отношения постоянно находятся в центре внимания и вызывают большой интерес. Особенности дипломатии и стратегического партнерства Китая по отношению к странам ЦА требуют детального изучения и тщательного рассмотрения взаимодействия между странами. В этой статье рассматриваются некоторые аспекты дипломатии и стратегического партнерства КНР по отношению к центральноазиатскому региону. Стратегическое партнерство Китая с регионами Центральной Азии развивалось на протяжении последних десятилетий, текущая геополитическая ситуация и экономические реалии диктуют новые аспекты этого сотрудничества, которые до сих пор остаются недостаточно изученными. Новизна статьи заключается в том, что исследование позволит осветить актуальные тренды в дипломатических инициативах и экономических проектах Китая в регионе. Авторы статьи рассмотрели уникальную роль инициативы «Один пояс - один путь», которая трансформировала связи между Китаем и государствами Центральной Азии, выделяя конкретные направления влияния — инфраструктурные проекты, энергетические соглашения и культурный обмен. Методология статьи включает системный подход и эмпирический анализ. Целью статьи является исследование основных характеристик и стратегических направлений дипломатии и экономического сотрудничества Китая с государствами Центральной Азии, а также выявление ключевых факторов, которые определяют характер этого взаимодействия на современном этапе. Важно проанализировать, каким образом Китай укрепляет свои позиции в регионе через дипломатические, экономические и культурные инициативы, а также как его деятельность влияет на общий баланс сил и развитие Центральной Азии. В ходе исследования были использованы методы контент-анализа, сравнительного анализа, количественный анализ и др. Был проведен сбор и анализ статистических данных о товарообороте, инвестициях и других экономических показателях. Это позволило оценить экономическое влияние Китая на страны региона и выявить ключевые тренды.

Благодарность: Статья написана по теме фундаментального научного исследования ФНБ РК на тему: «Страны Востока: геополитические вызовы и новые перспективы для Казахстана в исторических и современных измерениях» (№BR 20281006).

Ключевые слова: Китайская Народная Республика, сотрудничество, Центральноазиатский регион, страны Центральной Азии, стратегическое партнерство, дипломатия, «Один пояс, один путь», инвестиции.

Авторлар туралы ақпарат:

Биримкулова Гульнар Усербаевна, Ph.D., доцент м. а., Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан.

Тубышева Айзат Амангельдиновна, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2 курс магистранты, Астана, Қазақстан.

Абжаппарова Бибихадиша Журсиновна, т.ғ.д., профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан.

Информация об авторах:

Биримкулова Гульнар Усербаевна, PhD, и.о. доцента, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан.

Тубышева Айзат Амангельдиновна, магистрант 2 курса, Евразийский национального университет им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан.

Абжаппарова Бибихадиша Журсиновна, д.и.н., профессор, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан.

Information about the authors:

Birimkulova Gulnar Userbaevna, PhD, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

Tubysheva Aizat Amangeldinovna, The 2nd year Master's student, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

Abzhapparova Bibikhadisha Zhursinovna, PhD, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.